

Samarbejde, samforfatterskab og talent for ensomhed

af Klemens Kappel, Afdeling for filosofi, Institut for Medier, Erkendelse og Formidling

Oplæg ved praksisudvalgets konference om fælles forfatterskaber, tirsdag den 19. maj 2015 kl. 13.00 – 17.00.

I dominerende videnskabelige discipliner er kulturen over nogle årtier skiftet fra en individuel kultur til en samarbejdskultur forstået på den måde, at videnskabeligt arbejde overvejende produceres i større eller mindre velorganiserede grupper af individer.

Jeg tror, at den afgørende årsag til denne forandring ikke har så meget med skiftende luner hos universitetsledelser, fonde eller forskningsråd, men at samarbejde bare giver bedre forskning.

Der er to fundamentale grunde til, at videnskab kan blive markant bedre af samarbejde.

Den ene grund er, at forskning vinder ved kognitiv arbejdsdeling. De forskellige faser og delopgaver, som indgår i at fremstille et videnskabeligt arbejde, kan være meget krævende, eller kan forudsætte vidt forskellige kompetencer. Det betyder, at det kan være en stor fordel at distribuere opgaverne ud på forskellige individer. En gruppe kan samarbejde ved at medlemmerne fokuserer på det, det er gode til og så samlerne resultaterne. Resultatet kan blive langt bedre end hvis noget enkeltindivid forsøgte at gøre det hele selv, og i mange tilfælde kan forskningsprodukter kun fremstilles ved samarbejde mellem flere forskere.

Den anden grund er, at forskning vinder i kvalitet ved kritisk diskussion. Det er ganske rigtigt, som det er blevet sagt, at vi lettere ser splinten i modstanderens øje end bjælken i vores eget. Vi er kognitivt indrettede til at være blinde for egne kognitive fejl, men meget følsomme overfor andres, særlig når vi er uenige med dem. Det er derfor en stor fordel at løse vanskelige kognitive opgaver i samarbejde med andre, som man har overlappende kompetencer og interesser med, men som man alligevel ikke er helt enige med. De er de bedste til at spotte de fejl, man laver, og de er langt bedre, end man selv er.

Videnskabeligt samarbejde, der udnytter mulighederne for kognitiv arbejdsdeling og kritisk diskussion, giver ganske enkelt langt bedre videnskab. Dette er grunden til, at samarbejde er bedre, og det er helt uafhængigt af, om man yderligere kan

drage en fordel af samarbejde om finansieringen af dyrt apparatur eller store datasæt.

Man må derfor forvente, at forskere, der ikke udnytter fordelene ved samarbejde, generelt vil sakke bagud med hensyn til både kvalitet og kvantitet, og jeg tror faktisk at det er hvad man ser. I kritiske tilfælde kan det kan nærme sig dårlig videnskabelig praksis ikke at bruge de kvalitetsforbedrende mekanismer, som samarbejde giver.

Men fornuftige kognitiv arbejdsdelinger og fora for kritisk diskussion opstår ikke af sig selv.

Samarbejde om udforskningen af et nyt spørgsmål kræver at nogen lægger en strategi, identificerer de forskellige faser og delopgaver, sørger for ressourcer og infrastruktur, og får de rette mennesker involverede. Dette kræver koordination, som i sig selv er tidskrævende. Og selvom man ikke står for det organisatoriske, er menig deltagelse i samarbejde også tidskrævende. Tid er som bekendt en begrænset ressource for forskere, og de deltager derfor kun i samarbejde, hvis der er et passende incitament til at gøre det.

I praksis er der, tror jeg, kun én robust måde hvorpå man kan skabe et passende incitament til samarbejde, og det er ved at organisere samarbejdet som samforfatterskaber, altså ved at man samarbejder om at skrive et videnskabeligt arbejde. Det, at samarbejdet skal munde ud i et færdigt videnskabeligt produkt, giver en struktur til aktiviteten, og de medforfatterskaber, som dette resulterer i, giver det nødvendige incitament til at deltage.

Noget lignende gælder det andet aspekt af samarbejde - kritisk diskussion - hvor samforfatterskaber også er et meget væsentlig medie. Kritisk diskussion kræver også tid, og der er nødt til at være et incitament til at deltage. Der er naturligvis institutioner som fagfællebedømmelse, konferencer og workshops, som også formidler kritisk diskussion i det senere stadier af et videnskabeligt produkts livscyklus, men incitamentet til at bidrage hertil er, som alle ved, langt fra altid til stede. Og kritisk diskussion er meget befordrende også i meget tidligere stadier af et videnskabeligt produkts tilblivelse. Og der er situationen, at uanset hvor meget vi ellers priser denne uselviske adfærd, så er det de allerfærreste forskere, der gennem længere tid er villige til at investere energi i at læse kollegers manuskripter eller drøfte deres ideer. Med mindre det sker som et samarbejde om en publikation. At skrive sammen er derfor også en helt central mekanisme til at skabe et incitament til kritisk diskussion

Så ikke alene er medforfatterskaber det naturlige resultat af videnskabeligt samarbejde. Det er også omvendt sådan, at vi i praksis kun kan realisere fordelene

ved videnskabeligt samarbejde ved at skrive sammen. Det sidste er det vigtigste, og måske overraskende.

Samforfatterskaber på humaniora?

Det er på denne baggrund ikke spor overraskende, at samforfatterskab i dag er normen i videnskab. Samforfatterskab er i dag nødvendigt for at realisere to sociale innovationer, hvis betydning for videnskab ikke kan overvurderes, nemlig kognitiv arbejdsdeling og af kritisk diskussion.

Men det er væsentlige undtagelser fra denne norm, og en finder man på humaniora. Her er samforfatterskab ikke udbredt og det mødes ofte med en betydelig mistro og skepsis. Noget lignende gælder måske for jura, teologi og nogle dele af samfundsvidenskaberne, men her vil jeg alene forholde mig til humaniora.

Er der noget i humanioras substans, der betyder, at man ikke kan samarbejde på den forpligtende måde, som samforfatterskaber kræver? Næppe. Humaniora har ikke et bestemt afgrænset område, og der findes ikke noget, der fortjener navnet humanistisk metode. I de forskellige discipliner, der til dels af institutionelle grunde henregnes til humaniora, bruges allehånde former for litteraturstudier, kildestudier, arkivstudier, interviews, deltagerobservation, spørgeskemaundersøgelser, kvantitative analyser, begrebslige overvejelser, argumentationsanalyser, og alt muligt andet. Disse meget forskellige fremgangsmåder anvendes på en bred palet af objekter: litteratur, sprog, medier, kunstværker, arkæologiske objekter, ideer, institutioner, historiske begivenheder, sociale praksisser og så videre. Man tilstræber at sige noget af varierende generalitet om disse objekter, men det er ikke nødvendigvis at fastlægge årsagsforklaringer eller at opstille generelle lovmæssigheder; der er mange andre strategier til at belyse og fortolke de fænomener, man beskæftiger sig med.

Men denne heterogenitet til trods er det svært at se, hvorfor samarbejde ikke skulle være befordrende. Uanset hvilke interessante spørgsmål man forsøger at besvare i forskellige det af humaniora, så det kræve det, at man gør sig et spørgsmål klart, lægger en strategi for at besvare det, identificerer et materiale, som granskes og analyseres på særlige måder, og diskuterer, hvordan det bidrager til et akademisk felt. Det er svært at se, hvorfor man ikke her skulle kunne vinde ved kognitiv arbejdsdeling og ved kritisk diskussion.

Der er en anden fordel ved samarbejde, som er vigtig at nævne her. Når forskere ikke samarbejder, så vælger de i sagens natur projekter, der kan realiseres med de kompetencer en enkeltperson besidder inden for en tidshorisont på et par år. Der er i humaniora mange interessante projekt af denne størrelse. Det vil i sagens natur være lavthængende frugter, og måske er de ved at være plukket. Under alle

omstændigheder er der rigtig mange vigtige spørgsmål, der enten kræver flere kompetencer eller mere tid end en enkeltperson har, og som derfor kun kan tackles når flere forskere samarbejder. Vi undlader systematisk at interessere os for sådanne spørgsmål, ikke fordi de ikke er vigtige, men fordi de simpelthen er for store.

Hvorfor samarbejder vi ikke mere end vi gør?

Hvis samarbejde er bedre for forskningen også på humaniora, hvorfor sker det så ikke i videre omfang? Hvorfor skriver vi ikke flere ting sammen? Det er svært at vide, og måske er et skifte i måden humanistisk forskning organiseres på allerede godt i gang.

Jeg vil foreslå tre faktorer, som jeg tror spiller en rolle - og det er alene baseret på samtaler og interne diskussioner, og almindelige uvidenskabelige feltstudier ude på KUA:

(1) Selvreproducerende individualistisk kultur. Det er en ret udbredt forestilling, at en rigtig forsker arbejder individuelt, og at det er hårdt og ensomt, særligt i begyndelse af karrieren. Men det er en mandomsprøve at gennemgå disse trængsler. Man anerkendes kun fuld ud som medlem af forskerklubben, når man har udstået sin prøve, og man rekrutterer og socialiserer nye forskere efter dette ideal.

Man legitimerer dette ved forestillinger om, at denne individualistiske forskningskultur har dybe rødder i traditionen, eller er essentiel for kvaliteten af forskningen, fordi emnerne eller metoderne kræver det. Som det er fremgået tror jeg at det er forkert - hverken humanioras emner eller metoder kræver individualistisk forskning.

Realiteterne er snarere, at kulturbærende individer reproducerer et system, som de selv er stolt af selv at have overlevet i og måske befinder sig godt i. Den faglige og sociale status, der ligger i at have klaret skærene skal ikke devaluere ved at man ændrer spillereglerne og gør livet lettere for yngre forskere. En faktor er måske også, at mange er overlevet delvist på grund af deres tillærte eller medfødte begrænsede sociale behov og uvilje mod samarbejde, og de derfor er blevet blinde for de uhensigtsmæssige træk ved denne kultur.

(2) Usikkerhed om bedømmelser og faglig anseelse. For forskere på alle niveauer, men naturligvis især for de, der er i starten af karrieren, kan usikkerhed omkring bedømmelse og faglig anseelse være en væsentlig barriere for at indgå samarbejde. Frygten er, at forskningsmiljøet vil se skævt til bidrag, der har form af sampublicerede arbejder. Risikoen er helt reel. Individualistisk prægede miljøer

anser ofte samfornfattede publikationer som andenrangsarbejder, der skal omgås med stor varsomhed, og hvis omfang skal begrænset, og dette kommunikeres umisforståeligt til yngre forskere. Skal man som yngre forsker positionere sig i et individualistisk præget miljø, så er risikoen for, at ens indsats vil blive fejlvurderet overhængende, hvis man publicerer sammen med andre, og det ved yngre forskere udmærket.

(3) Manglende praktisk erfaring med forskningsorganisering. Forpligtende samarbejde om forskning er, som det er fremgået, en kompliceret social proces, som både de, der organiserer den, og de der deltager, skal lære at håndtere. Det kræver en form for praktisk viden at gøre det, men det er en praktisk viden, som mange seniorforskere på humaniora ikke har, fordi de ikke selv er blevet oplært i en samarbejdende forskningskultur. Phd-studerende og post.docs på andre fakulteter indgår som noget helt naturligt i samarbejdende forskningsfællesskaber, men på humaniora ved de typisk ikke, hvordan sådanne kulturer fungerer, og de er derfor naturligt nok tilbageholdende med at gå ind i det.

Omkostninger?

Det er klart, at et skift til en forskningskultur, der betoner samarbejde, ikke er uden risici og omkostninger. Hvis sampublicationer bliver mere almindelige på humaniora, så bliver uberettiget tildeling af forfatterskaber også mere almindelige, ligesom konflikter om forfatterskabsroller bliver det. Der er også blandt forskere mennesker, der er villige til at lukrere på noget, andre har lavet. Og mere vigtigt, så har alle en tilbøjelighed til at overvurdere vigtigheden deres eget bidrag, særligt når ære og karrieremuligheder er på spil. Hvad den ene ser som et mindre væsentligt bidrag, der blot berettiger til tak i en fodnote ser den anden som en væsentlig faktor, der muliggjorde et videnskabeligt produkt.

Men hvad mange på humaniora nok ser som et større problem er risikoen for, at det individuelt orienterede geni går tabt i en forskningskultur, der betoner samarbejde. Selvfølgelig findes denne risiko, men jeg tror, at der er en anden risiko, der er langt mere akut. De kognitive evner, som forskning kræver, findes i varierende omfang hos de, der søger en forskerkarriere. Mit gæt er, at de nødvendige kognitive evner ikke er korrelerede til nogen særlig profil af sociale behov eller sociale kompetencer. Talent for ensomhed er ikke det samme som talent for forskning. At man har svært ved at omgås andre betyder ikke, at man er en god forsker, eller omvendt. Talent for ensomhed er nok relateret til at klare sig godt i nogle dele af forskningsverdenen, men det er kun for så vidt at forskningskulturen er indrettet individualistisk, ikke fordi forskning som sådan er det. Forskning er at man undersøger, reflekterer, kritiserer, får nye ideer, og det er intellektuelle aktiviteter, der af meget robust grunde foregår langt bedre i sociale fællesskaber.

De fleste mennesker er relativt sociale individer, som får et meget bedre og mere produktivt arbejdsliv, hvis de indgår i et stimulerende og velorganiseret samarbejde med andre. Talentmassen derfor er meget større i puljen af individer med mere almindelige sociale behov, fordi der ganske enkelt er mange flere af dem. Hvis forskning drives i en ekstremt individualistisk kultur, så kan vi kun rekruttere en meget lille del af talentmassen, nemlig de, der har minimale sociale behov. Vi tror så fejlagtigt, at de er det største talenter vi har fat i, men det er bare fordi alle de andre har valgt forskningen fra, fordi de ikke gider et ensomt forskerliv.

Det er i et vist omfang situationen nu. Vi selekterer nye forskere på deres evne til at stå en vanskelig social udfordring igennem. Hvor godt kan du klare et ensomt phd-forløb, og kan du tage en eller to måske endnu mere ensomme ansættelser som post.doc bagefter? Står du stadig oprejst efter denne manddomsprøve vil vi overveje at tilbyde dig en ansættelse.

Vi burde i stedet tilbyde optimale vilkår for forskning, herunder de sociale betingelser for samarbejde om forskning, og så selektere efter hvem, der klarer sig bedst under disse vilkår. Så ville vi kunne håbe at rekruttere fra en meget større talentmasse, og vi ville i højere grad selektere efter de relevante parametre.

En nøgle til dette er, at vi har en samarbejdskultur i stedet for den overvejende individualistiske kultur, vi nu har. Men vedvarende samarbejde kræver, at man har incitament til at samarbejde, og dette kan i praksis kun være, at vi samarbejder om publikationer.

Samarbejde om forskning giver bedre forskning. Men man skal ikke underkende de psykologiske gevinster, det også kan have. Vi blevet blinde for de meget store psykologiske omkostninger, vores stærkt individualistiske kultur har, men som en forskningskultur ikke behøver at have. Vi har bildt os selv ind, at der til forskningens natur hører tomme kontorer, kolleger man aldrig ser eller hører en opmuntrende bemærkning fra. Vi tror, at det er normalt, at frustrationerne og succeser ikke kan deles med nogen, og at generation efter generation skal lære det meste af forskningshåndværket fra bunden, fordi der ikke sker overførsel af viden og erfaring fra ældre forskere. Vi taler ikke om det, fordi vi jo så skal henvende os til netop de kulturbærende individer, der betragter dette som et vilkår for humanistisk forskning, og som ser det som udtryk for manglende egnethed, hvis man ikke trives i det.

KK-20.5.2015